

PROGRAM PODPORY
ČESKÉHO
KULTURNÍHO
DĚDICTVÍ
V ZAHRANIČÍ

Závěrečná zpráva o působení lektorky/lektora

Akademický rok: 2020/21

Destinace (země, město): Německo, Lipsko

Jméno, příjmení: Ctirad Sedlák

Místo působení (univerzita, fakulta, příp. katedra/ústav): Institut für Slavistik, Universität Leipzig

Úvodem

Pokračování pandemie koronaviru si i v akademickém roce 2020/21 vyžádalo specifický způsob výuky i kontaktu se studenty a kolegy. Otázce distanční výuky a odlišnosti uplynulého roku od prvního pandemického semestru se budu věnovat především v poslední části zprávy.

I. Charakteristika institutu, možnosti studia, skladba studentů

Slavistika patří na Lipské univerzitě mezi zavedené obory; v různých formách se tu slovanské jazyky zkoumají a vyučují od první poloviny 19. století. Dnes se činnost Ústavu slavistiky¹ soustřeďuje na tři základní oblasti: západní a východní slavistiku a didaktiku slovanských jazyků. Základní nabídku doplňují i kurzy jihoslovanských jazyků. Západní slovanské jazyky lze studovat v několika modalitách:

A) Bakalářský studijní program *Westslawistik* (Západní slavistika) je kombinací bohemistiky a polonistiky, umožňuje však také vyhranit se čistě bohemisticky nebo polonisticky. Tato možnost profilovat se jako ryzí bohémista či polonista je specifikem lipského pracoviště a je v německém kontextu ojedinělá.

¹ *Institut für Slavistik* – na Lipské univerzitě se tradičně píše s jednoduchým „v“, na rozdíl od oficiálních označení jednotlivých studijních programů.

B) Bakalářský studijní program „B. A. Plus“ *Westslawistik Interkulturell* se obsahově do značné míry shoduje s předchozím programem, ale je delší o rok, který studenti stráví v zahraničí: je to jeden semestr ve Vratislavi a jeden semestr v Praze. Během zahraničního pobytu studenti absolvují i stáž v některé z tamních kulturních institucí.

C) *Interkulturelle Kommunikation und Translation Tschechisch – Deutsch*² je společný program lipské slavistiky, Ústavu aplikované lingvistiky a translatologie Lipské univerzity a Ústavu translatologie Univerzity Karlovy. Absolventi získávají diplom z obou univerzit. Tento obor vzbudil v posledních letech poměrně velkou pozornost mezi německými i českými studenty, zájem značně převyšuje počet nabízených míst.

D) Studium učitelství probíhá ve třech studijních programech: pro střední školy, pro gymnázia (tzv. „Höheres Lehramt“) a jako rozšiřující studium.

E) Po absolvování bakalářského studia je možné nastoupit do magisterského studijního programu *Slawistik* (Slavistika). Zde již není možné profilovat se jako bohemista, ale je možné zaměřit se v návaznosti na předchozí bakalářské studium buď na západní, nebo na východní slavistiku. Výuka se soustřeďuje na komparativní aspekty jednotlivých slovanských jazyků a kulturních okruhů.

F) Bakalářské studium na Lipské univerzitě sestává kromě hlavního oboru („Kernfach“, viz A-C) ještě z klíčových kvalifikací a volitelných předmětů. Tyto volitelné předměty si studenti mohou volit prakticky z celé nabídky fakulty. Pokud si studenti z jiných ústavů zvolí tři předměty na Ústavu slavistiky (např. v oboru bohemistiky), stávají se tyto tři předměty tzv. malým volitelným oborem („kleines Wahlfach“). V případě šesti předmětů jde o velký volitelný obor („großes Wahlfach“). To studentům jednak garantuje přednostní zapsání do modulů a jednak představuje v podstatě další studijní obor, takže student, který ke svému hlavnímu (neslavistickému) oboru přibírá šest bohemistických/slavistických předmětů, nakonec fakticky absolvuje dvouoborové studium a stává se i bohemistou/slavistou.

² Oficiální český název zní *Mezikulturní komunikace čeština – němčina*.

G) Tzv. klíčové kvalifikace („Schlüsselqualifikationen“) jsou dodatkové předměty, které si studenti jiných oborů mohou vybírat z nabídky Ústavu slavistiky. Typicky je to jazyková výuka, ale mohou to být i literárněvědné semináře či semináře z kulturních studií.

Pokud jde o jazykovou výuku, vedle ‚hlavních‘ jazyků, tedy češtiny, polštiny a ruštiny, poskytuje institut také kurzy ukrajinštiny, bulharštiny a „BKSM“ (bosenštiny, chorvatštiny, srbštiny, černohorštiny). Pro lužickou srbštinu existuje v Lipsku zvláštní institut. Samostatně vyčleněna je onomastika, již lze zapsat jako volitelný předmět nebo klíčovou kvalifikaci.

Jak vyplývá z bodů A-E, bohemistiku, resp. západní slavistiku se specializací na češtinu je možné studovat v několika formách jako hlavní obor. Zároveň si studenti jiných oborů zapisují bohemistické předměty včetně výuky češtiny v rámci volitelných předmětů a/nebo klíčových kvalifikací a mohou si zvolit bohemistiku i jako vedlejší obor, v kterém získají diplom (body F a G). V jednotlivých studijních skupinách se tito studenti mísí, způsobuje to i jistou fluktuaci během semestru (např. ne každý je rozhodnut, zda půjde ke zkoušce a nechá si předmět započíst; obecně „naši“ kmenoví studenti vytrvávají déle a projevují větší disciplínu v docházce, která je nepovinná), takže je pro vedení ústavu i pro mě obtížné stanovit v daný moment přesný počet studentů využívajících studijní nabídku ústavu. Důležité je, že čeština a bohemistické předměty jsou pro studenty dlouhodobě atraktivní. Ze zápisových listin mých předmětů vyplývá, že mezi účastníky jsou studenti magisterského programu *Slavistika* (rusisté, kteří potřebují základy západoslovanského jazyka) a ze studentů bakalářských programů především germanisté, sorabisté, východní slavisté, obecní lingvisté a dále romanisté, skandinavisté, uměnovědci a v r. 2017 i jedna matematická. V letním semestru 2021 se k mým studentům přidala i studentka z univerzity v Halle, která na své domovské univerzitě nenašla předmět, o který měla zájem, a bylo jí umožněno započíst si kurz češtiny v Lipsku.

V závěru tohoto oddílu bych rád zdůraznil, co lipský Ústav slavistiky odlišuje od jiných:

- možnost specializovat se už od 1. ročníku čistě bohemisticky či polonisticky
- společný studijní obor lipské a pražské univerzity *Mezikulturní komunikace čeština – němčina*
- o prestiži institutu vypovídá i to, že právě v jeho rámci funguje tzv. Namenberatungsstelle (poradna pro rodná jména, příjmení a místní jména) s působností pro celé Německo.

II. Výuka, počty studentů, spolupráce se stálou lektorkou češtiny

Úvazek lektora není pevně dán počtem hodin pro každý semestr stejně; při přidělování výuky se vychází z potřeb aktuálního studijního plánu; můj úvazek se zatím pohyboval mezi 10 a 16 hodinami za týden, v r. 2020/21 to bylo v zimním semestru 14 hodin týdně a v letním 12 hodin vlastní výuky a 4 hodiny aktivní účasti na výuce kolegů. K tomu se přidružuje intenzivní kurz po zimním semestru (viz níže), jedna konzultace týdně a 3-4 konzultace během každého zkouškového období. Počítá se také s tím, že vyučující pravidelně věnují čas aktualizaci e-learningové platformy Moodle (ideálně po každé výuce).

V zimním semestru 2020/21 jsem vyučoval třikrát týdně předmět *Čeština 1* (paralelně se stálou lektorkou češtiny Dagmar Žídkovou-Gunter) a dvakrát týdně měl tzv. tutoria, která lze charakterizovat jako dodatková jazyková cvičení. Jedno tutorium doprovázelo kurz *Čeština 1* a bylo navštěvováno účastníky obou paralelních kurzů češtiny pro začátečníky, další bylo určeno studentům 3. semestru, kteří studují modul zahrnující kurz *Čeština 3* a seminář z morfologie.

Studenti 1. ročníku slavistiky a zájemci z řad neslavistů navštěvují v zimním semestru přednášky nazvané *Úvod do slavistické literární vědy*. Jelikož se přednášející specializuje na východní slavistiku a ruskou literaturu, studenti západní slavistiky se zajímali o případný dodatkový předmět zaměřený na český a polský kulturní okruh. Navrhl jsem tedy v r. 2018, že se takového předmětu ujmu. Do studijní nabídky byl zaveden ve formě tutoria a skutečně se vytvořila skupina studentů, kteří pravidelně docházeli a chválili možnost prohlubovat poznatky z přednášky s pomocí textů českých i polských autorů. V následujících dvou letech jsem toto tutorium opět vedl; je plánováno i na příští rok.

Kromě toho jsem v zimním semestru vedl i literárněvědné tutorium k dějinám české a polské literatury 19. století. Celkem mi tedy bylo v zimním semestru přiděleno čtrnáct hodin výuky.

K zimnímu semestru obvykle patří ještě intenzivní kurz před zkouškou z *Češtiny 1*. Probíhá vždy na konci března, trvá čtyři a půl dne, poslední den následuje písemná zkouška. Jelikož mezi koncem výuky v zimním semestru a plánovaným termínem kurzu leží asi sedm týdnů volna, domlouvám se se studenty, že jim na dálku budu během této cézury k dispozici, aby mohli opakovat, psát texty a dostávat zpětnou vazbu, zkrátka aby nezapomněli svou češtinu. Tomuto

cíli v některých skupinách napomáhá i společná konverzace v programu Google Docs (viz můj článek v Krajinách češtiny 10), studentský chatroom na platformě Discord a také pravidelné uveřejňování opakovacích cvičení a klíčů v půltýdenním rytmu. Někteří studenti využili mé nabídky lépe a posílali mi ke korektuře své texty.

Na jaře 2020 se intenzivní kurz kvůli nejasnostem s počínající pandemií nekonal, ale v březnu 2021, kdy univerzita, vyučující i studenti byli už zvyklí na distanční výuku, kurz proběhnout mohl. Díky němu si studenti mohli oživit své jazykové kompetence a přistoupit ke zkoušce jazykově i psychicky připraveni.

V letním semestru navazoval kurz *Čeština 2* (třikrát týdně) doprovázený tutoriem (jednou týdně). Stejně jako v minulých letech jsem měl tutorium k semináři z lexikologie a slovtvorby; díky online výuce a vhodně sestavenému rozvrhu jsem se tohoto semináře mohl účastnit; vedl jsem předmět pro studenty magisterského studijního programu zvaný *Produkce mluvených textů*; účastnil jsem se paralelního předmětu *Produkce psaných textů*; v průběhu roku jsme s kolegou Colombim opravovali a konzultovali seminární práce z literatury a kulturních studií.

Pokud jde o počty studentů v předmětech mnou vedených:

V zimním semestru bylo do paralelních kurzů *Čeština 1* a ke zkoušce zapsáno 17 lidí, dalších 7 studentů se zapsalo k opravnému termínu a někteří z nich docházeli do kurzu. V letním semestru bylo do *Češtiny 2* zapsáno celkem 12 studentů (odpadli ti, kteří potřebovali do svého studijního plánu jen jeden semestr češtiny, např. studenti magisterského studia a studenti neslavistických oborů) a ke zkoušce celkem 16.

Do tutorií obecně chodí jen část studentů, kteří jsou zapsaní v příslušných modulech. Zatímco v řádných kurzech jsem pozoroval velkou disciplínu v docházce (která je na Lipské univerzitě striktně nepovinná) a mohl jsem se spolehnout na pravidelnou účast téměř všech studentů, tutoria jsou zpravidla navštěvována jen těmi, kdo mají zvláštní zájem o předmět nebo se chtějí intenzivněji připravovat na zkoušky. Např. v tutoriu k české a polské literatuře se počet účastníků pohyboval mezi 1-12 osobami.

Do *Produkce mluvených/psaných textů* (předmět v rámci magisterského studia) chodilo tentokrát 5 lidí, což je méně než v předchozích letech, ale zato byla úroveň jejich jazykových znalostí i zapojení do společné práce mimořádná.

Poměrně velký rozdíl mezi počty zapsaných studentů v jednotlivých předmětech je způsoben jevem, o kterém jsem již psal: kromě kmenových studentů se výuky účastní i lidé z jiných oborů. *Čeština 1* ze zřejmých důvodů láká víc zájemců než předměty pro pokročilejší úroveň. Tutoria a *Produkce mluvených textů* jsou určeny primárně studentům slavistiky a mohou být sice navštěvovány i neslavisty, ti si však patrně raději vybírají klasické kurzy češtiny pro začátečníky než pokročilejší moduly, kde je třeba absolvovat i lingvistické semináře. Tvorba titulků v *Produkcí* přitahuje i studenty, kteří si předmět nezapisují a přicházejí jen za čistým intelektuálním potěšením.

Výukové cíle v ČCJ podle SERR: v *Češtině 1* je cílem dosáhnout úrovně A1, v *Češtině 2* A2, v *Češtině 3* B1 (zde v bakalářských oborech klasická jazyková výuka končí); v *Češtině 4* v rámci studia M.A. (Produkce mluvených a psaných textů) je třeba oficiálně dosáhnout úrovně B2, ale pravidelně míváme studenty, kteří tuto úroveň fakticky převyšují.³

Spolupráce se stálou lektorkou Dagmar Žídkovou-Gunter je harmonická, jsme prakticky stále v kontaktu e-mailem, osobně a přes Zoom a koordinujeme výuku v začátečnických kurzech a v *Produkcí mluvených/psaných textů*. Společná domluva je o to důležitější, že se ve svých kurzech snažíme o přesahy mimo klasickou jazykovou výuku (spojování skupin, filmová řada, tvorba německých titulků k českým filmům).

III. Činnost nad rámec pracovních povinností, zapojení do aktivit institutu

Od počátku svého působení na lipském lektorátu se snažím vyvíjet činnost nad rámec přidělených učebních povinností a zapojovat se do života ústavu. Kolektiv Ústavu slavistiky je velmi soudržný, často se společně konzultují otázky výuky, skladby studijních programů, koordinace jednotlivých vyučujících v rámci modulů, mimovýukové činnosti apod.

Zpravidla nabízím dodatečné tutorium, určené primárně některým studentům, kteří neměli v rozvrhu místo na standardně pořádané tutorium, ale navštěvované i obzvláště motivovanými studenty. Dlužno poznamenat, že i když jsou tutoria považována „jen“ za doplněk výuky a jsou nepovinná, někteří studenti se přesto účastní s takřka železnou pravidelností.

³ Popisy předmětů zde: <https://www.philol.uni-leipzig.de/institut-fuer-slavistik/studium/studienangebot/vorlesungsverzeichnisse/>

Během zimního zkouškového období pro studenty připravuji dodatečná cvičení a klíče, aby jejich čeština „nezakrněla“ během téměř dvouměsíční přestávky mezi koncem výuky a klauzurou. Udržování jazykových kompetencí slouží i platformy pro komunikaci online: kolaborativní textové editory (v akademickém roce 2017/18 Firepad, v následujících letech Google Docs) a chatroom v aplikaci Discord (k tomu později). V případě Google Docs se jedná o „nenáležité“ využití programu, který obvykle slouží kolektivnímu vytváření textových souborů. V naší virtuální konverzaci se studenty však nejde o vytvoření uceleného souboru, nýbrž o průběžné přispívání, o částečnou simulaci spontánní konverzace, v níž je prostor i pro opravy chyb, vysvětlování jednotlivých jazykových problémů a příležitostné jazykové a kulturní exkurzy.

Touž platformu jsme s Dagmar Žídkovou-Gunter využili i při překladu titulků k filmům *Jára Cimrman, ležící, spící* (letní semestr 2018), *Rozpuštěný a vypuštěný* (letní semestry 2019 a 2020) a *Žert* (letní semestr 2021). České titulky, které jsem musel nejdříve z odposlechu přepsat a načasovat, studenti překládali samostatně do němčiny, jejich verze pak byly každý týden předmětem skupinové diskuse a z ní vzešla konečná verze dané repliky. První rok jsme nejdříve pracovali „postaru“ opakovaným přepisováním ve Wordu, posíláním e-mailů a tisknutím jednotlivých částí. Google Docs nám umožnil práci značně urychlit a všichni účastníci měli nejaktuálnější verzi titulků neustále k dispozici. Studenti překládali titulky online, mohli okamžitě porovnávat svou verzi s ostatními, konečné znění jsem pak také zapisoval online. Nový systém umožnil částečně eliminovat tisk a pracovat na laptotech a na počítači v seminární místnosti. V následujících letních semestrech se nám zkušenosti s Google Docs vyplatily během distanční výuky. Titulky k Cimrmanovi jsme dokončili a promítli během začátku zimního semestru 2018. Projevil o ně zájem i Národní filmový archiv, touto dobou je už má k dispozici a může je případným zájemcům poskytnout. *Rozpuštěný a vypuštěný* čeká na poslední úpravy, *Žert* budeme dokončovat během prázdnin. I tyto titulky budou poskytnuty Národnímu filmovému archivu.⁴

V lednu se na Lipské univerzitě obvykle koná den otevřených dveří a zájemci z řad veřejnosti, a především studentů gymnázií se mohou dostavit na standardní lekce se studenty-začátečníky a aktivně se zapojit do vyučování. Vzhledem k velikosti slavistiky jako oboru a specifikům

⁴ K práci s Google Docs viz 10. číslo Krajín češtiny (KČ); o titulcích k filmu *Jára Cimrman, ležící, spící* viz 11. číslo KČ.

lipského pracoviště je den otevřených dveří považován za důležitou ‚reklamu‘, která může rozšířit povědomí o možnostech studia slovanské filologie mezi středoškoláky, proto se vždy připojuji s ukázkovými lekce. V době online výuky byl formát dne otevřených dveří změněn v jedenáctidenní virtuální akci, během níž měli zájemci o slavistické obory k dispozici řadu podcastů, kvízů, setkání v Zoomu aj. Přidal jsem se s ukázkovou první lekcí češtiny a vytvořil jsem minikurz češtiny ve formě „dynamické prezentace“ v Prezi, která byla přístupná ze stránek ústavu a každý den se rozrůstala o nový učební materiál, aby se uživatelé mohli po dobu jedenácti dnů učit česky. K této prezentaci jsem dostal velmi kladnou zpětnou vazbu od studentů i kolegů.

V zájmu koordinace tutorií se souvisejícími předměty jsem se účastnil výuky kolegů.

Jsem zapojený do činnosti komise/pracovní skupiny, která se zabývá změnami v kurikulu magisterského studijního programu Slavistika.

Pracuji na novém studijním průvodci, v němž budou studentům názorně představeny citační styly, rizika plagiátu apod. Před epidemií jsme tento materiál s kolegy konzultovali na pravidelných schůzkách.

Spolková země Sasko nabízí vysokoškolským učitelům různé možnosti didaktických školení, některá jsou organizována v rámci Lipské univerzity, další jsou v kompetencích jiných institucí (vysokých škol apod.). V minulém roce se značně rozšířila nabídka online workshopů a symposií; snažil jsem se jí co nejvíce využívat. Absolvoval jsem např. dvoudenní symposium didaktiky během jarních prázdnin, kongres sdružení Arbeitskreis Sprachenzentren, školení hybridní výuky aj. Absolvoval jsem také metodické symposium ÚJOP UK.

Samozřejmě se účastním akcí ústavu, přednášek hostujících profesorů (i v roli moderátora), informačních schůzek se stipendisty atd. Studentům jsem stále k dispozici, když potřebují poradit, doporučit studijní materiál, provést korekturu či dovézt z České republiky knihy.

Setkání lektorů ČCJ v Německu bylo kvůli koronaviru přesunuto na Zoom. Místo jednoho několikadenního soustředění se koná více kratších setkání během semestru.

V kurzech *Čeština 1 a 2* používáme učebnici a cvičebnici *Tschechisch kommunikativ* (J. Maidlová, M. Nekula). Na Bohemicu v Řezně bylo rozhodnuto učebnici aktualizovat a všichni

lektoři ČCJ v Německu byli požádáni o dodání připomínek ke stávající podobě učebnice; samozřejmě jsem se rád zapojil a jsem v kontaktu s Kateřinou Šíchovou, která učebnici přepracovává.

Vytvořil jsem nové, modernější, uživatelsky příjemnější a reprezentativnější internetové stránky pro studenty, na nichž jsem původně uveřejňoval učební materiály a domácí úkoly, ale nyní, kdy využívám plně platformu Moodle, tam spíše informuji o aktuálních akcích a termínech, k dispozici jsou odkazy na lingvistické databáze, seznam knih na lektorátu apod. Abych studentům aspoň trochu vynahradil, že kvůli pandemii neměli dost kontaktu s českým jazykovým prostředím a nemohli cestovat do ČR, přidal jsem na stránky blog, v němž píšu česky i německy o tématech spojených s českým jazykem a kulturou a kde jsou vítány i příspěvky studentů, a malého průvodce po Praze pro ty, kteří se chystají na zahraniční pobyt.

<http://bohemistika.weebly.com>

IV. Pracovní podmínky, vybavenost pracoviště

Nezuerí-li pandemie, většina výuky probíhá v „původním“ univerzitním areálu v centru města. Uvozovky píší proto, že ze staré univerzitní budovy po 2. světové válce a demolicích roku 1968 zůstal jediný portál. Univerzitní kampus má stále víceméně půdorys někdejšího kláštera, v jehož zdech se univerzita po staletí nacházela, ale dnešní budovy pocházejí částečně ze 70. let, částečně z doby popřevratové. V tzv. Neues Seminargebäude jsou k dispozici poměrně spartánsky zařízené učebny, některé vybavené interaktivní tabulí, některé počítačem a projektorem, některé jen s bílou či zelenou tabulí. V Hörsaalgebäude je možné zamluvit místnosti lépe vybavené technikou, ale s horším komfortem pro studenty. Tam zpravidla probíhá filmová řada. V Augusteu se nacházejí multimediální místnosti, využívané např. při překladových cvičeních. Při přípravě rozvrhu není přese všechnu snahu sekretariátu vždy možné zohlednit všechna přání vyučujícího ohledně vybavenosti učebny, takže průběh a formát výuky je do jisté míry dán rozdíly mezi technickými prostředky, které jsou v přidělené učebně k dispozici. Institut nemá trvale rezervované místnosti, takže není možné zřídit např. „češtinářskou“ učebnu, v níž by visely mapy, fotografie, gramatické přehledy atd.

Samotný institut se nachází ve velkoryse navržené nové budově asi 15-20 minut chůze od centra, v tzv. Hudební čtvrti, naproti univerzitní knihovně. Český lektor sdílí místnost s polskou

lektorkou, pracovna je dobře vybavena, každý má k dispozici svůj počítač s Windows 10, tiskárnu, knihovnu, v pracovně je i místo pro menší seminární skupinu v počtu 3-4 lidí. V prostorech institutu se nachází jedna učebna, která se využívá pro různé akce i pro výuku. V přízemí je jeden větší přednáškový sál.

Univerzitní knihovna Albertina je umístěna v impozantní stavbě z konce 19. století, byla značně poškozena bombardováním za 2. sv. války, ale v nedávných letech rekonstruována (získala za to i ocenění), a vládne v ní příjemně neformální režim: člověk neprochází vrátnicí, nelegitimuje se, nemusí si odkládat věci a může si vybírat knihy i z „veřejného skladu“. Oddělení slavistiky se bohužel opět nachází v těsných, odlehlých prostorech v mezipatře.

Z nutnosti přecházet mezi institutem a Seminargebäude vyplývají různé praktické důsledky: přestávky jsou sice dost dlouhé na to, aby člověk stihl dojít z jedné budovy do druhé, ale není vždy dost dobře možné zdržet se se studenty po vyučování déle než pár minut. Zároveň relativní „odlehlost“ institutu od míst, kde studenti tráví nejvíc času, demotivuje většinu studentů, pokud jde o návštěvnost konzultačních hodin: raději s učiteli mluví o přestávkách v Seminargebäude či píšou e-maily. Výukové materiály, počítač, přehrávač apod. je nutné přinášet a odnášet, v učebnách nelze nic zamknout. To nejsou stížnosti, jen fakta, se kterými je nutno počítat. Naštěstí si vyučující mohou v seminární budově (zdarma) pronajmout malou skříňku; já v ní mívám zpravidla přehrávač zapůjčený DZS a různé názorné pomůcky pro češtináře-začátečníky. V Seminargebäude se také nacházela mediatéka, v níž bylo možné zásobit se křídami, fixami, půjčit si přehrávač, reproduktory, datový kabel pro připojení vlastního laptopu atd. Od letního semestru 2019 však mediatéka nefunguje, technické vybavení se nepůjčuje, pomoc s obsluhou techniky v místnostech se poskytuje po předchozí domluvě a křídly, fixy a houby si vyučující mají kupovat sami.

V areálu jsou rozmístěny počítačové učebny a kopírky. Počítače lze používat se stejnými hesly jako v pracovně, ale soubory jsou uloženy jen v daném počítači, takže např. po přihlášení v počítačovém sále č. 1 se dostanete k určitým souborům, po přihlášení k počítači v pracovně zase k jiným. Obecně v oblasti IT nepanuje v Lipsku jednotný systém: pracovník dostane několik uživatelských jmen (pro svůj počítač, pro Moodle, pro e-mail...), program pro správu předmětů a zapisování známek Almaweb není propojený s e-mailovým klientem (a není totožný s programem, který pro zapisování předmětů a zkoušek používají studenti), sdělení rektorátu

Lze číst jen v univerzitní síti atd. Ve všech budovách se lze přihlásit k síti Eduroam, způsob přihlášení se však liší podle operačního systému a koncového zařízení, konkrétně uživatelé iOS a macOS mají před sebou komplikovanější proceduru, a Eduroam nemá všude stabilní signál.

Kopírovat je možné na různých místech, platí stále táž karta, na některé kopírky lze posílat dokumenty přímo z počítače. Papír k tisku je přidělován podle potřeby, na kopírování není stanoven limit. I v průběhu semestru jsem si mohl zamluvit učebny např. pro filmové projekce nebo neoficiálně vypsané tutorium. Institut ochotně proplácí náklady na tisk plakátů k filmové řadě. Vcelku jsou tedy podmínky k práci velkorysé. Příjemné pro pracovníky i studenty je také umístění obou pracovišť: kampus v centru města, institut v krásně zachované Hudební čtvrti plné historizující architektury a zeleně, několik kroků od knihovny.

Především však panuje v Ústavu slavistiky příjemná, kolegiální atmosféra, mohu se kdykoli obrátit na kolegy a nadřízené o pomoc či radu, také studentům se vychází všemožně vstříc. O udržení zahraničního lektorátu je velký zájem.

V. Lektorát za časů covidu

Když v březnu 2020 padlo rozhodnutí o přesunutí veškeré výuky na online platformy, letní semestr byl ještě před námi a měli jsme trochu času se připravit, takže začátek online výuky neměl příliš improvizovaný charakter. Z vyšších míst nejdříve zaznívalo, že distanční fáze bude trvat měsíc a na začátku května se vrátí běžné vyučování. Později bylo distanční vyučování prodlouženo do konce semestru a také zkoušky měly proběhnout online. Zimní semestr 2020 byl plánován jako „hybridní“, některé učebny byly vybaveny příslušnou technikou, aby se studenti mohli vyučování účastnit na místě i z domova přes počítač, úvodní informační schůzky se studenty se konaly prezenčně, ale nová vlna koronaviru způsobila, že celý ak. rok 2020/21 byl distanční. Nyní se mluví o prezenčním zimním semestru 2021, ale to se opět může změnit.

Jako důležité se ukázaly tři principy, jimiž se online vyučování v Lipsku řídí:

- 1) Online výuka bez výjimky. Studenti nemuseli cestovat do Lipska, aby mohli některé předměty absolvovat na místě.
- 2) „Časově posunutá výuka“ jako základní formát. Univerzita stanovila, že vyučující mohou vyučování pojmout vlastně jako běžné dálkové studium: jsou zpřístupněny materiály, studenti se připravují ve svém čase podle vlastních možností, odevzdávají úkoly, kontakt

je individuální. Skupinové vyučování přes Skype/Zoom apod. je na dobré vůli vyučujícího. Tento formát, který měl zajistit, že výuka bude zajištěna i při nedostatečném technickém zázemí, slabém internetu, zdravotních potížích atd., vytvořil jisté minimum, na němž bylo možné stavět. Všichni pracovníci Ústavu slavistiky dobrou vůli měli a rozhodli se učit ‚doopravdy‘, tedy scházet se se studenty online na seminářích a cvičeních v plném rozsahu. Setkalo se to s kladnou odezvou ze strany studentů, a to nejen v závěrečné evaluaci, ale i během semestru, kdy nám někteří studenti spontánně projevovali vděk a oceňovali naše nasazení ve srovnání s přístupem jiných institutů.

- 3) Dodržování rozvrhu. I když byl rozvrh připravován před náporem koronaviru a zavedením distanční výuky, shodli jsme se, že se jím budeme řídit i nadále, aby nedocházelo ke kolizím a termíny výuky nemusely být těžko hledány mezi vyučujícími a studenty.

Univerzita se snažila vyrovnat s novou situací, jak mohla. Byly zřízeny internetové stránky s aktuálními informacemi, proběhla řada školení, studentům byla dopřána značná míra hájení v souvislosti se skládáním zkoušek (prakticky všechny zkoušky mohly být přesunuty na další rok; vyučující byli nabádáni k tolerantnímu hodnocení; bylo povoleno používání běžně nepovolovaných pomůcek atd.), univerzita zajistila licenci na Zoom a BigBlueButton a zvýšila ‚průtok‘ dat, aby nedocházelo k výpadkům při používání Moodlu, hlavní platformy distanční výuky. Za nedostatky lze označit jisté protichůdné a často zpožděné informace, což lze v dané situaci pochopit.

Moodle se stal základním médiem výuky i komunikace směrem ke studentům. Protože jsem se snažil kombinovat různé online služby (Zoom, BBB, Google Docs, Google Forms, Jamboard, Wizer), aby vynucená dálková forma výuky byla studentům kompenzována větší různorodostí metod a aby nebyli příliš znevýhodňováni ti, kteří měli technické problémy při práci s určitým médiem, Moodle představoval pojítka mezi jednotlivými virtuálními učebními prostory. Do Moodlu jsem dával nejen všechny materiály, informace a komentáře, ale i odkazy na média, se kterými se v dané fázi výuky pracovalo.

V *Češtině 2*, tutoriích a *Produkcí* jsem využíval Google Docs jako svého druhu interaktivní tabule, na níž všechno napsané zůstává a může být později využito (např. exportováno do souborů DOC či PDF, kopírováno do pozdějších lekcí jako základ další práce atd.). Pro výuku ‚tváří v tvář‘ jsem nejčastěji využíval Zoom, který se ukázal mnohem stabilnější a akusticky

vhodnější než BBB. Zoom a BBB mají také funkci tabule (Zoom nikoli, pokud je využíván v internetovém prohlížeči; BBB je podle mě přehlednější a intuitivnější, a navíc má v sobě zabudovaný malý kolaborativní editor, „sdílené poznámky“), ale Google Docs nabízí více funkcí a navíc v něm bylo možné navazovat na starší aktivity.

V literárněvědném semináři v letním semestru 2020 jsem střídal Google Docs a BBB podle aktuálního tématu (některá poetologická témata a práce s textem se více nabízela pro psanou komunikaci; volnější diskuse nad texty probíhaly ústně). Google Docs se zde velmi osvědčil: zdržení, které měla na svědomí distanční forma vyučování, bylo kompenzováno možností vyjadřovat se v diskusi simultánně a pohybovat se volně v celém dokumentu, takže různé osoby v témže okamžiku psaly svá vyjádření k různým bodům, pak reagovaly jedna na druhou, já mezitím připojoval své komentáře atd. Povedlo se nám zintenzivnit práci tak, že se v diskusích nakonec nashromáždilo více příspěvků, než by tomu zřejmě bylo při prezenční výuce. V roce 2020/21 jsme byli připojeni na Zoom při každém setkání po celou dobu výuky.

Postřehy ohledně učebních metod a využívaných médií jsem od studentů sbíral od začátku semestru. Chtěl jsem se průběžně přesvědčovat o jejich efektivitě a případně reagovat na výhrady obměnou stylu práce. V literárněvědném semináři v letním semestru 2020 se účastníci vyjadřovali pochvalně v tom smyslu, že výhody Google Docs používaného *místo* Zoomu (tedy čistě psaná forma komunikace a možnost vyjadřovat se simultánně) je zbavují ostychu před kolegy a umožňují jim projevit se, zatímco při prezenční výuce by spíše jen poslouchali, ale později se ukázalo, že studentům přece jen chybí bezprostřední kontakt, přinejmenším hlasový; pro tento účel jsem vytvořil chatovací místnosti na platformě Discord, ve kterých se studenti mohli stýkat bez domluvy se mnou. V jazykové výuce bylo evidentní, že vyučování nemůže probíhat třikrát týdně podle stále stejného vzorce (mluvení v Zoomu, psaní do Google Docs – při vší rozmanitosti práce, která je v tomto médiu možná) a musí být tu a tam ozvláštněno i jinými metodami. Proto jsem vytvářel kvízy v Google Forms, odkazoval k LearningApps, tvořil „hravá“ cvičení ve Wizeru, psal svůj blog, zřídil chatovací místnosti na Discordu atd. Potvrdilo se ale také, co jsem věděl ze svých didaktických školení, že různorodost metod by neměla být přehnaná. Studenti potřebují vybočení z rutiny, ale neměli by být během semestru neustále nuceni zvykat si na nová média a platformy.

Také zkoušky se konaly distančně. Pro písemnou zkoušku po *Češtině 1* jsme studentům nabídli několik způsobů odevzdání (vytištěný záznamový arch vyplněný ručně a oskenovaný; řešení napsaná na volný list a oskenovaná; záznamový arch vyplněný na počítači; vše odesláno e-mailem). Ústní zkouška probíhala přes BBB (Zoom nebyl univerzitou pro zkušební účely povolen), studenti se mohli rozhodnout, zda si zapnou kameru nebo ne. Výsledky byly srovnatelné s minulými roky, kdy se zkoušky konaly prezenčně.

Svědčí to o tom, že distanční forma výuky se neodrazila negativně na zvládnutí předepsaného učiva. K pozitivům patří i usnadnění účasti některým studentům, kteří by v případě prezenční výuky nemohli z praktických důvodů docházet do všech předmětů, o které mají zájem. Mezi negativy je třeba jmenovat posílení frontálnosti výuky; tzv. *Zoom fatigue* a s tím související slábnoucí aktivitu v závěru semestru; zdravotní problémy (bolesti hlavy či zad); u někoho slabý internet; a komunikační potíže vyplývající z neochoty některých studentů zapnout si kameru. Se vším bylo třeba počítat a přizpůsobit tomu výuku. Podle výsledků zkoušek i zpětné vazby studentů to dopadlo dobře.

Lipsko 31. července 2021

Mgr. Ctirad Sedlák